

den nu står ved et historisk veiskille, så gir den samlet intet hint om hvilke veivalg som mon ligger foran os.

Denne siste anmerkning er, kanhende, kun uttrykk for at bogen har utført sin oppgave vel: dens hensikt er å skape interesse og å gi mersmag. *Den store omvæltning* er ment å gi en bred, kronologisk fremstilling av en kort men viktig overgangsepoke i vårt århundre; den er ment å skape interesse og gi mersmag. Dens ti kapitler er velskrevne, udtømmende og logisk disponerte. Bogen er rikt illustrert, og udstyrt med en kort liste anbefalt litteratur og en tilfredsstillende index.

Torbjørn L. Knutsen
Universitetet i Trondheim

Danmark efter den kolde krig, København: Det sikkerheds- og nedrustningspolitiske Udvalg, 1993, kr. 150,00.

SNU - Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg - var tænkt som et forum for en mere konstruktiv udenrigspolitisk debat end den, politikerne normalt havde tid (eller lyst) til i Folketinget. Som tingene har udviklet sig, er det i høj grad igennem sine publikationer, at SNU varetager denne funktion, og listen over bøger udgivet af udvalget, særlig i de 4-5 sidste år, er imponerende, både i omfang og lødighed.

Siden 1989 er der unægtelig også blevet mere at skrive om, og næsten alle de sikkerhedspolitiske problemstillinger trenger til en omvurdering. Da forfatteren til denne anmeldelse for 10 år siden var med til at skrive "Dyvig-rapporten" om Danmarks sikkerhedspolitiske situation i 1980'erne, havde SNU udgivet 18 publikationer, der næsten alle handlede om kernevåbenproblemer eller om defensivt forsvar. I den 400 sider lange bog *Danmark efter den kolde krig*, som her skal anmeldes, er disse to emner næsten ikke omtalt, undtagen i rent historisk sammenheng. Det er nye tider.

Bogen er konstruert sådan, at SNU's formandskab kollektivt står for en første del, der trækker hovedlinjerne i utviklingen op og identifiserer de væsentligste problemer, vi står over for. Herefter følger en række afsnit, skrevet af enkelte forfattere, om de væsentligste problemstillinger. Til sidst runder formandskabet af med nogle "afsluttende betragtninger".

Enkeltbidragene står for forfatterens egen regning. Langt de fleste forfattere er medlemmer af SNU, men selv om det burde borge for kvaliteten, betyder det bestemt ikke, at der er tale om nogen ensartethed i holdninger. Tværtimod fører flere af forfatterne interessante, om end implicite, diskussioner med hinanden. Til gengæld må læseren acceptere, at den manglende samordning også fører til gentagelser. Ikke minst på denne baggrund havde et sagregister været velkomment.

Kollektive bidrag giver altid bange anelser om mindste fællesnævner, profiløshed og selvfølgeligheter. Det skal siges til formandskabets ros, at dets ind-

den nu står ved et historisk veiskille, så gir den samlet intet hint om hvilke veivalg som mon ligger foran os.

Denne siste anmerkning er, kanhende, kun uttrykk for at bogen har utført sin oppgave vel: dens hensikt er å skape interesse og å gi mersmag. *Den store omvæltning* er ment å gi en bred, kronologisk fremstilling av en kort men viktig overgangsepoke i vårt århundre; den er ment å skape interesse og gi mersmag. Dens ti kapitler er velskrevne, udtømmende og logisk disponerte. Bogen er rikt illustrert, og udstyrt med en kort liste anbefalt litteratur og en tilfredsstillende index.

Torbjørn L. Knutsen
Universitetet i Trondheim

Danmark efter den kolde krig, København: Det sikkerheds- og nedrustningspolitiske Udvalg, 1993, kr. 150,00.

SNU - Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg - var tænkt som et forum for en mere konstruktiv udenrigspolitisk debat end den, politikerne normalt havde tid (eller lyst) til i Folketinget. Som tingene har udviklet sig, er det i høj grad igennem sine publikationer, at SNU varetager denne funktion, og listen over bøger udgivet af udvalget, særlig i de 4-5 sidste år, er imponerende, både i omfang og lødighed.

Siden 1989 er der unægtelig også blevet mere at skrive om, og næsten alle de sikkerhedspolitiske problemstillinger trenger til en omvurdering. Da forfatteren til denne anmeldelse for 10 år siden var med til at skrive "Dyvig-rapporten" om Danmarks sikkerhedspolitiske situation i 1980'erne, havde SNU udgivet 18 publikationer, der næsten alle handlede om kernevåbenproblemer eller om defensivt forsvar. I den 400 sider lange bog *Danmark efter den kolde krig*, som her skal anmeldes, er disse to emner næsten ikke omtalt, undtagen i rent historisk sammenheng. Det er nye tider.

Bogen er konstruert sådan, at SNU's formandskab kollektivt står for en første del, der trækker hovedlinjerne i utviklingen op og identifiserer de væsentligste problemer, vi står over for. Herefter følger en række afsnit, skrevet af enkelte forfattere, om de væsentligste problemstillinger. Til sidst runder formandskabet af med nogle "afsluttende betragtninger".

Enkeltbidragene står for forfatterens egen regning. Langt de fleste forfattere er medlemmer af SNU, men selv om det burde borge for kvaliteten, betyder det bestemt ikke, at der er tale om nogen ensartethed i holdninger. Tværtimod fører flere av forfatterne interessante, om end implicite, diskussioner med hinanden. Til gengæld må læseren acceptere, at den manglende samordning også fører til gentagelser. Ikke minst på denne baggrund hadde et sagregister været velkomment.

Kollektive bidrag giver altid bange anelser om mindste fællesnævner, profilshed og selvfølgeligheter. Det skal siges til formandskabets ros, at dets ind-

ledning og afslutning er velskrevne og indholdsrigge. Særlig de afsluttende betragtninger overrasker positivt. Ikke blot peges der her på væsentlige problemer, men der formuleres også synspunkter, der er langt fra ortodokse, og derfor tilsvarende tankevækkende - undertiden nok så meget som de individuelle forfatteres.

Politologer vil naturligt spørge om approaches og analyseniveauer. Men selv om en række bidragsydere er forskere, er det højeste man svinger sig op til (ligesom i psykiatriens barndom) klassificeringer og begavede benævnelser af fænomener; egentlig teori er der ikke meget af i bogen. Det siger selvfølgelig noget om den forventede læserkreds. Men det er også en påmindelse om, at teoretiske bidrag nok sjældent er særlig nyttige for policy-makere.

Et punkt, hvorom alle forfattere synes enige, er, at det traditionelle, snævre sikkerhedsbegreb er forældet og må erstattes af en langt bredere opfattelse af sikkerhed. Det er rigtigt set, men konsekvensen er - hvad bogens omfang er et håndgribeligt udtryk for - at kompleksiteten i den danske sikkerhedspolitiske omverden stiger tilsvarende. Antallet af relevante, ja nødvendige opgaver, indsatser, aktører (inden- og udenlandske), fora og organisationer øges konstant. Det gør ressourcerne desværre ikke, og desto stærkere bliver behovet for at prioritere, hvilket som bekendt, hvis det skal gøres ordentligt, indbefatter den triste, men aldeles nødvendige opgave at definere, hvad der skal komme længere nede i rækken, eller skubbes helt ud af synsfeltet. En sådan nedprioritering burde derfor være en væsentlig del af den grundlæggende, samlede formulering af målsætninger for dansk (udenrigs- og) sikkerhedspolitik, som flere forfattere ytrer forventning om. Men i en verden, hvor så mange problemer, som alle på en eller anden måde kan siges at være relevante for vor sikkerhed i bred forstand, trækker os i frakkeskøderne, er det svært at få truffet *principielle* beslutninger om prioritering, og dermed om nedprioritering. Resultatet bliver i stedet let omfattende, men ikke meget operative formuleringer, som for eksempel Svend Auken's bud på en ny målsætning for dansk udenrigspolitik: "...at sikre danske interesser i en åben verden præget af fred, af frihed, af demokrati, af respekt for menneskerettighederne, af bevarelse af naturen, af solidaritet og af økonomisk samarbejde". Det ender, trods bogens rigtige påpegning af, at sikkerhedspolitikken befinder sig i vadestedet, i støbeskeen, under ombrydning og lignende lovende steder, desværre nok ofte med, at andre kræfter, først og fremmest medierne, sætter dagsordenen og prioriterer emnerne. Så kan vi til sin tid, tilbageskuende, konstatere om vi faktisk ændrede retning i vadestedet.

Disse betragtninger har bestemt ikke til hensigt at forklejne bogens værdi, men kun at antyde, at det manøvrerum for *bevidste* ændringer af dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik i den nye internationale situation, som mange af forfatterne lægger op til at udforske, måske ikke er så bredt, som man umiddelbart skulle tro. Det er der for så vidt ikke noget nyt i. Historisk set har multipolaritet ikke været nogen garanti for et lille lands handlemuligheder; og kompleksitet er i en ressourceknap situation altid svær at bemestre blot nogenlunde rationelt.

Det er umuligt på denne begrænsede plads at yde bogens mange gode og tankevækkende indlæg blot summarisk retfærdighed. Nogle få punkter, udvalgt - i mangel af bedre - efter anmelderens egen interesse og forudsætninger, kan dog fortjene en kommentar.

En af de måder, hvorpå kompleksitet i omverdenen reduceres drastisk, og bevidst prioritering lettes tilsvarende, er som bekendt ved eksistensen af en åbenbar sikkerhedstrussel. Det store brud med århundreders dansk neutralitetspolitik, NATO-medlemskabet i 1949, havde således sin direkte anledning i en opfattet sovjetisk trussel. På den baggrund er det interessant, at bogen gør forholdsvis lidt ud af risikoen for en tilbagevenden til en ny-nationalistisk - eller, om man vil, gammel-bolsjevistisk - udenrigspolitik i Rusland. Det er formentlig korrekt at konkludere, som de to forfattere af artiklen om "Det tidligere Sovjetunionen" gør det, at "den strategiske situation i det danske nærområde næppe nogensinde bliver den samme som før". Men mindre kan også gøre det. Formandskabet noterer stilfærdigt, at "blot en let ændring af Ruslands udenrigspolitiske prioriteringer kan føre til en stærkere markering i området". En sådan markering, for eksempel i Baltikum, eller omkring Kaliningrad, vil ikke alene, som formandskabet peger på, kunne give Danmark et flygtningeproblem. Den kunne meget vel tænkes at føre til spændinger i hele det europæiske system, genskabe frontdannelser og reducere effektiviteten i mange af de organisationer, som vi i dag sætter vor lid til.

Det noteres et par steder, med rette, at Baltikum-politikken har været et af de bedste eksempler på den mere aktive danske udenrigspolitik i de senere år. Men udviklingen frem mod Danmarks genoptagelse af diplomatiske forbindelser med de tre baltiske lande i sensommeren 1991 kunne nu godt have fortjent en nærmere analyse, især når bogen gør så meget ud af danske handlemuligheder.

For det første lå Danmark her virkelig i front i verdenssamfundet. Ikke fordi vort udgangspunkt eller vor principielle holdning adskilte os fra en række andre vestlige lande. Forskellen lå først og fremmest i den danske udenrigsministers personlige engagement, som fik det baltiske spørgsmål presset ind på den internationale dagsorden. (De økonomiske interesser og forventninger, som et par forfattere aner som drivkraft, spillede derimod nok ikke den store rolle).

For det andet demonstreredes det her, hvordan EF-landenes udenrigspolitiske samarbejde kan give selv en lille partner mulighed for at gøre en national hjertesag til hele Fællesskabets anliggende. Herigennem maksimeredes appellens effektivitet, mens sikkerhedsrisikoen ved at fremføre den reduceredes tilsvarende. I denne forbindelse er det interessant at bemærke, at det var i EF-kredsen, at Danmark kunne bære sagen frem. NATO var for tæt på det overordnede sikkerhedsforhold til Sovjetunionen til at være et egnet forum.

Et andet aspekt af den baltiske problematik er også værd at mærke sig. Folkeretligt var Danmark måske på kanten af ortodoksien med sin fastholden af, at vor anerkendelse af de baltiske lande fra 1920'erne fortsat havde gyldighed, uanset landenes manglende faktiske kontrol over deres territorium. Der er

ingen tvivl om, at det blandt andet var vor egen erfaring fra 1940 til 1945, som gav os afsmag for den tanke, at en militær besættelse, med deraf følgende kontroltab, skulle kunne annullere et lands anerkendelsesværdighed. Det er næppe forkert at finde efterdønninger af denne tankegang i den danske holdning til anerkendelsen af de tidligere jugoslaviske republikker.

Jugoslavien omtales relativt sparsomt. Selv i afsnittet om "Det østlige Centraleuropa og Balkan" bliver det kun til nogle få sider. Det er ikke så ejendommeligt som det måske kan lyde. Jugoslavien-konflikterne rejser først og fremmest det bredere spørgsmål om parametrene for og arten af international indgriben, som diskuteres nuanceret adskillige steder i bogen. Forfatterne til det nævnte afsnit konkluderer for deres del, med prisværdig soberhed, at "udviklingen i Jugoslavien (sår) tvivl om de internationale påvirkningsmuligheder i de situationer, hvor det blodige opgør er begyndt". Hertil kan man føje formandskabets desillusionerede bemærkning, ved omtalen af CSCE's og FN's muligheder, at "allerede af ressourcemæssige grunde vil der til enhver tid mere være tale om selektiv end om kollektiv sikkerhed".

Fra anmelderens norske udkigspost har drøftelsen af den nordiske dimension særlig interesse. Norge meldes af en af forfatterne storsindet i sin helhed ind i Østersøregionen (mens kun visse polske områder tages med), en gestus der nok kun vil vække behersket begejstring i Oslo. Her vil man snarere hæfte sig ved, at Barents-samarbejdet knap nok omtales, mens Østersø-samarbejdet får særdeles fyldig behandling flere steder. Godt nok er Barents-området langt væk fra det metropole Danmark, men dog ikke fra Færøerne og Grønland, og til dets militære betydning føjer sig nu en række stærkt bekymrende økologiske problemer, foruden det forhold, at det er her, vi finder Ruslands eneste landegrænse med et NATO-land.

Forfatteren til afsnittet om "Den europæiske integration" gør en del ud af diskussionen om et muligt nordisk forsvarssamarbejde. Han hævder, at et sådant samarbejde "allerede er under overvejelse i akademiske og militære miljøer i Norge og Sverige". Det er jo en luftig beskrivelse, og tilsvarende vanskelig at afkræfte, men når han fortsætter med at sige, at "både den norske og svenske forsvarsledelse har anbefalet, at det overvejes seriøst", glemmer han at tilføje, at den norske og svenske politiske ledelse med eftertryk har erklæret sådanne tanker for uaktuelle, og at de to landes forsvarschefer derefter har stukket piben ind. Der kan vist ikke koges ret meget ny suppe på den pølse-pind.

Bogen placerer sig tidsmæssigt mellem den 2. juni og den 18. maj. Den bærer vel i et vist omfang præg heraf, men de nødvendige helgarderinger svækker ikke argumentationen. Tværtimod går formandskabet i sine afsluttende bemærkninger lige løs på det centrale spørgsmål, om Danmark mon har det bedst i kernen af et stærkt integreret overnationalt system, eller "om det er mere fordelagtigt at placere sig i periferien og eventuelt basere sig på en kompleks balance af institutioner". Det er indlysende, at formandskabet ikke selv besvarer dette spørgsmål. Men allerede det forhold at det stilles, ikke retorisk men reelt, og at der peges på væsentlige argumenter for begge holdninger,

viser hvor dybt denne fremstilling stikker, og hvor seriøst den tager på problemerne.

Der er kort sagt mange gode præmisser for en velgennemtænkt og fornuftigt prioriteret dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik i denne bog. Man kan kun håbe, at de kan bidrage til dens formulering.

H.H.Bruun
Ambassaden, Oslo

John K. Christiansen og Hanne Foss Hansen, *Forskningsevaluering i teori og praksis*, København: Samfundslitteratur, 1993, 244 s., kr. 175,00.

En god bog, herunder også en god faglitterær monografi, kan læses på flere måder. Man kan haste igennem den, man kan læse omhyggeligt, man kan nøjes med at læse udvalgte dele, man kan læse fremad eller bevæge sig baglæns - og i alle tilfælde få noget ud af det.

Sådan er det også med den bog, der her skal anmeldes. Hvormed jeg allerede har sagt, at jeg synes godt om værket - dog med visse forbehold, som vil blive gjort undervejs i anmeldelsen.

Dette tidsskrifts læsere, hvoraf mange vil have været i - mere eller mindre behagelig - kontakt med Økonomisk Institut ved Aarhus Universitet, vil umiddelbart føle sig draget af John K. Christiansens 100 sider - noget for - lange kapitel om bemeldte institut. Selv om der tales om ældre tiders forhold - perioden fra 1940'erne og frem til 1988 - så vil kendere kunne nyde kapitlet som en nøgleroman. Om Janteloven trives noget sted, er det på en sådan arbejdsplads. Men de skriver, det gør de virkelig, de karle. Miljøet beskrives som et "selvbevidst elitært og præstationsorienteret produktionsmiljø" og som "en international forskningsproduktionsmaskine". Godt man ikke er ansat som vandbærer dersteds.

Når man derefter har læst det andet, meget mindre kapitel, der omhandler KU's lille Institut for Etnologi og Antropologi, kan man vende sig til bogens mere generelle dele. Dels de indledende kapitler med litteraturoversigter og problemformulering, og dels de afsluttende, konkluderende og debatterende kapitler.

Sådan læste jeg i hvert fald den velskrevne bog. Det var først ved anden gennemlæsning, at jeg begyndte at ærgre mig over den sjuskede korrekturlæsning og de mange gentagelser. En let irritation over den ulideligt lette organisationsteoretiske jargon satte vel også ind. Alt efter mit humørs svingninger kunne jeg også ærgre mig over de mange forskellige perspektiver, der skitseres, men som ikke dyrkes til bunds, - eller glæde mig over, at bogen just derfor kan gå hen og blive en værdifuld inspirationskilde fremover.

Hanne Foss Hansen har i den første del givet en kort oversigt over forskellige evalueringsmetoder og disses begrænsninger. I betragtning af den tyrkertro